

SOVSKO JEZERO NA DILJ-GORI KAO OSTATAK PANONSKOG MORA

Dilj se gora nalazi između Save, Or-ljave, Lonđe i Biča (Biđa), a dio je planinskog lanca oko Požeške kotline koju zatvara s jugoistočne strane. Na južnim je padinama okrenutim Slavonskom Brodu zasađena vinovom lozom. Cesta što od Slavonskog Broda vodi prema Čaglinu dijeli Dilj-goru na dva dijela - na niži zapadni i viši istočni dio. Najviši su vrhovi Jurje brdo ili Degman te Cinkovac, oba podjednake visine - 461 m. Zanimljivost je da su počeci izletničko-planinarskih obilazaka Dilj-gore zabilježeni još 1886., a organizirano planinarenje datira iz 1920. godine.

Najveća atrakcija sjevernih padina Dilj-gore svakako jest neveliko Sovsko jezero, koje ponekad zovu i Sovljansko, a nalazi se blizu slikovitog sela Sovski Dol na nadmorskoj visini od 350 m. Sovsko je jezero zbog obilja vegetacije i bogatstva životinjskog svijeta, posebice raznovrsnih ptica, zaštićeno kao značajan krajolik, a pitkom izvorskom vodom te svojim nadstrešnicama i klupama za odmor privlači mnoge izletnike i planinare.

Površina Sovskog jezera jest svega 3600 četvornih metara, otprilike jedno katastarsko jutro. Prosječna je dubina jezera desetak metara. Obala je uzdignuta i prilaz je moguć s niže strane kroz gustu trstiku. Jezero je smješteno u šumovitom području hrasta kitnjaka i običnog graba. U vodama jezera živi poznati autohtoni zlatni karas, a u trsci i šašu krekeću žabe. Tu su staništa i gnjezdišta barskih ptica, poput divljih pataka, plisaka i ronaca. Do njega se može doći iz dva pravca: automobilom iz Slavonskog Broda, preko Podvinja, Pocrkavlja, Slatnika i Ruševa ili pješice, planinarskim putovima iz pravca Dubovika i Matković Male.

SOVSKO LAKE ON DILJ GORA - A REMNANT OF THE PANNONIAN SEA

It is believed that the small lake called Sovsko jezero on Dilj gora hill in Slavonia is actually a remnant of the former Pannonian Sea, as witnessed by numerous fossils of marine creatures that used to live in this sea. Because of ever reducing inflow of water, the existence of this beautiful lake is now threatened, and this despite the fact that - due to its beauty and rare plant and animal species - the lake has been classified among protected landscapes of our country. However, a group of enthusiasts is attempting to revitalize the lake and, in this respect, its members are cleaning and improving the lake surroundings, and are continuously planting new trees. The group also tries to bring more water into this lake in order to preserve its valuable and rare fish, amphibian and bird species.

HORVATSKA, SLAVONSKA I DALMATINSKA.

Broj 43.

U Subotu 9. Studenoga 1914.

Tečaj X.

Čestito, srdačno dragi!
Tehn ljubim vašu svega blaga.
Šta je srebra? Šta je biser, slatko!
Ah, prem tebi sve su prah i blato!

F. Senagović.

Pitanja.

Kad te gdje opazim,
Sladana gospoje,
Redbno u grudih
Kuća srce moje.
Kuca li i tvoja?

Kad u te pogledam
Zabunim se tako,
Da ti progovorit
Nije posve lako.
Je li i tebi tako?

Kad jednom ručicom
Povueš me k sebi
S nikakvim kraljem
Tad micaoš nebi.
Kako je tad tebi?

Kadju tamnoj noći
Spavam u pokoju,
Vauča vidim samo
Mihu sliku tvoju.
Midli li ti moju?

D. G.—

Soljansko jezero.

od Lake Hida, Orlovtenina.

Nu najstarij, kroz počtku varmedju u Srēm vo-deći put, k poldnevu, leti jedno preko hiljadu cipelah visoko, plodnom šumom nakitjeno bërdo u pleteraič-koj gospoltni, ruševačkoj šupi. Na vèrhuncu ovoga bërda, činečega medju od brodske narodne regimense i početke varmedje, nahodi se preko 1000 (!) hvatih velika, mårko-zelenom vodom napunjena kupljuna. Ona je poznata pod imenom »Sarka« ili »Soljansko jezero« i leti nad selom »Serk« ili »Sovski dol« zvanim.

Jezero ovo, ne samo gledač na polotaj, nego i na njegov sadržaj mnogo je znamenitije, nego što mnogi moji zemljaci i misle. — Bërdo, na kojega se vèrhu ovu jezera nahodi, penje se preko 1800 koratajsh u visinu, a jezero niti opada, niti raste, izvazamii moćur na vrèmena, kao u početku prolètja i jeseni, kad se snèg otapa. Onda bo se sa bližnjih brètoljakah voda u taj kotao (kazan) sliva, i takim na stèvèrooj strani kroz jedan — nereta se je li od vodene sile, ili rukom prokopani, — kanal u soljanski potok odliče. S krajevah u naokolo nalzi se čarni grez (Schlam), iz kojega gusta, preko dva hvata visoka lårska raste. Grez se ovaj najbolje vidi na sèvernoj strani, kud odliče suvišna, s brègovah dolazeća voda, i ništa dru-

Prvi napis o Sovskom jezeru u Danici hrvatskoj, slavonskoj i dalmatinskoj

O Sovskom je jezeru prvi opširniji zapis u *Danici Ilirskoj* 1844. godine tiskao svećenik, putopisac i povjesničar Luka Ilić-Oriovčanin (koji ga naziva i Soljanskim). Isti je autor 1878. godine o jezeru pisao i u knjizi *Prirodni zemljopis Hrvatske*, a početkom dvadesetog stoljeća o Sovskom je jezeru pisao i požeški putopisac Julije Kemf. Već je u prvom zapisu o nastanku jezera zabilježena i legenda o njegovu postanku, koju je 1966. Tomislav Đurić uvrstio u knjigu *Sto najljepših legendi iz hrvatske prošlosti*. Legenda kaže da je u blizini postojao utvrđeni grad. U njemu su živjela braća Petar i Jakob sa sestrom Danicom. Braća su bila vrlo zla, posebno prema kmetovima. Sestra je to teško podnosila i otišla je od

Fosil školjke pronađen uz Sovsko jezero

kuće. No u velikome je nevremenu grom zapalio grad i zemlja se pod njim otvorila. Iz ponora su se čuli krikovi zločeste braće. Sestra se Danica vratila, sjela uz rub ponora i gorko plakala. Od njezinih suza nastao je potok koji je potekao u ponor i ugasio vatru. No kad se ponor napunio nastalo je jezero u kojem je i tužna sestra našla svoju smrt.

Iako se legenda može tumačiti i vulkanom (L. Ilić-Oriovčanin ga zove vatrometom) ili potresom, podrijetlo je Sovskog jezera, čini se, još zanimljivije. Naime, vlada uvjerenje da je ono jedan od rijetkih preostataka negdašnjega Panonskog mora, koje je bilo okruženo Alpama, Karpatima, Rodopima i Dinarskim planinama te je Dunavom i njegovim brojnim pritocima kroz Đerdapsku klisuru oteklo u Crno more. Naime slojevi vap-

Detalj Sovskog jezera

nena na širem području Dilj-gore, a posebice oko jezera, išarani su fosilnim ostacima riba, školjaka i morskih zvijezda, što rječito svjedoči o negdašnjem Panonskom moru. Činjenica o jezeru kao morskom preostatku zabilježena je i u školskim udžbenicima. O tome na svoj poseban način govori i već spomenuti L. Ilić-Oriovčanin, navodeći kako to nije jedino jezero koje je smješteno na vrh gore, a nije nastalo otapanjem ledenjaka, te da u Tatrama postoje

četiri takva jezera i da ih narod zove morskim očima. Slično jezero postoji i na Motajici, s bosanske strane Save. Na jezeru su 1989. provedeni geotehnički istražni radovi. Tada su utvrđene litološke i geološke značajke temeljnog tla i dna jezera. Tlo i dno jezera sastoji se od slojeva humusa, gline, praha, organskih materijala (treseta), vapnenastih stijena te krša i fragmenata. Ispod površinskog humusa i muljevite organske gline te tresetnih naslaga jest sloj tvrde i vo-

Bujna vegetacija uokolo jezera

donepropusne gline zajedno s prahom na laporastoj i vapnenačkoj stijeni. Građa dna osigurava dobru nepropusnost jezera.

Današnji je veliki problem snižavanje vodnog lica jezera. Problem se može tumačiti nepovoljnim hidrološkim prilikama u posljednjih tridesetak godina, nedostatkom snijega te nedovoljnom gustoćom i rasporedom oborina. Osim nepovoljnih općih klimatskih i hidroloških prilika, na smanjenje jezera utječe i ljudska aktivnost u neposrednoj blizini. Intenzivna obrada zemlje pojačala je eroziju, a erodirani se materijal potom sedimentira na dnu jezera. Ujedno i povećana eksploatacija šuma utječe na pojačanu insolaciju, a time i na veće isparavanje. Višegodišnjim je praćenjem utvrđeno stalno snižavanje razine jezera zbog nedostatka vode. Postoji opasnost da bi ljudska aktivnost udružena s hidrološkim i klimatskim uvjetima mogla dovesti do potpunog isušivanja i nestanka ovog neobičnoga i lijepoga prirodnog fenomena, zapravo jedinoga našeg ostatka velikoga Panonskog mora.

To su odlučili spriječiti stanovnici Sovskog Dola i članovi Odbora za uređenje i zaštitu Sovskog jezera. Odbor doduše djeluje u Podvinju nadomak Slavenskog Broda, iako se jezero nalazi na području susjedne Požeško-slavonske županije, no tome se ne treba čuditi jer su Dilj-gora i Sovsko jezero tradicionalna izletišta Brođana. Odbor inače ima gotovo 150 stalnih članova. Zajedno sa stanovnicima obližnjih naselja uređuju okoliš i pokušavaju povećati dotok vode u jezero. U tu je svrhu uređeno više izvora. Iz izvora Dobri zdenac smještenog 500 m južnije u uskoj i strmoj dolini voda se sada provodi do zdenca u neposrednoj blizini jezera. Postoje planovi i za povećanje slivnog područja i za dovođenje voda iz većih daljina, pa se planira izvedba derivacijskog kanala i proširivanje usjeka. Tim će se vodama pokušati jezero obogatiti i spasiti od umi-

Raslinje u kojemu se gnijezde ptice

Radovi na uređenju jezera

ranja te osigurati životni uvjeti za ribe, ptice močvarice i dupljarice te puhove na njegovim obalama. Osim izvedenih hidrotehničkih zahvata i onih koji se još planiraju izvesti, od mulja je očišćen sjeverni dio jezera. Tako je spriječeno daljnje zarašćivanje obale trskom, a ujedno je dobiven protupožarni pojas te prijelaz s vodenog zrcala jezera na travnjak na padini. Ipak je jednoj strani jezera ostavljen suženi dio trske, posebice plutajući treset koji se podiže s razinom vode. Na njemu se gnijezde i polazu jaja ptice i vodozemci. Sovsko jezero proglašeno je zaštićenim krajolikom i uvršteno u registar

posebno zaštićenih prirodnih vrijednosti. Republički zavod za zaštitu prirode Sovsko je jezero okarakterizirao kao jedinstveno jezero u brdsko-brežuljkastom području kontinentalne Hrvatske. Zbog male površine ono ne može biti ornitološki rezervat, ali je ekološki važno kao stanište za ptice dupljarice (sjenice, žune i djetliće) i močvarice, za gmazove i vodozemce. Zbog guste i visoke močvarne vegetacije trske, šaša i vodene paprati na mrko zelenoj površini smanjenog jezera, sada prijete smrt vrijednim zlatnim karasima. Stoga je naredbom republičkog inspektora za zaštitu prirode najstrože zabranje-

no poribljavati jezero ribama izvan ovog podneblja, kao što su to babuška, amur ili američki somić. Naime u mrijestu s takvim ribama, zlatni se karas deformira i nestaje. Dakako da je njegov ribolov trajno i najstrože zabranjen. Najznačajniji vodozemac jezera jest kornjača, koja također jaja odlaže na umjetnim plutajućim otocima. I njoj prijeti uništenje jer je ljudi love i nose kućama kao kućnog ljubimca. Valja svakako dodati da je livadama oko jezera zabranjena bilo kakva vožnja motornim vozilima i njihovo parkiranje. Zaljubljenici u ovo lijepo i neobično jezero uz uređivanje i čuvanje okoli

ša posadili su i niz sadnica, uglavnom drveća koja rastu u blizini ili na samom jezeru. Uza svaku su sadnicu postavili zaštitu i poseban natpis. Posađene su sadnice gotovo svih vrsta hrastova: cera, kitnjaka, lužnjaka, medunca, ali i drugih vrsta drveća poput: brekinja, mušmula, bagrema, borovica, bukva, veza, breza, oskoruša, ljesaka, običnoga graba, divlje-ga grožđa, brijesta, jagnjeda, javora, vrbe, ive, gloga, divlje trešnje, divlje kruške, crnog jasena, johe, šestilića, klenu, bazge, drijenu, livadskog jase-na, pasije lijeska, klokoča, svibovine, lipe, pitomog kestena, rakite, zerdelije, oraha, topole, duda, jabuke,

divlje ruže, divlje kupine i kamiškovine.

Za kraj valja reći da su na mramornu ploču obližnjeg izvorišta pitke vode uklesani i stihovi Dragutina Tadijanović napisani 1991., jer je taj naš pjesnički bard rodnom iz ovih krajeva, iz obližnjeg Rastušja:

*I ti ćeš, dragi prijatelju, ovdje
U mojoj sjeni uvijek naći
Odmor svom tijelu, svome srcu,
I htjet ćeš da se ponovo vratiš
Tišini ove vode, u ovaj šumski mir.*

Pripremila:
Veronika Petrić-Stepanović, ing. građ.